

I.

V prvním pololetí pokračovalo jednání s Národním muzeem o návrzích smluv upravujících vztah obou institucí. Zasedání správní rady ČSDS schválilo 16. května závěrečný návrh obou smluv, jež pak byly podepsány v červenci 2003. Darovací smlouvou z 25. července 2003 Středisko darovalo svůj knižní a sbírkový fond Národnímu muzeu v Praze. Muzeum zřídilo pro správu fondu samostatný referát Historického muzea, který nese název Československé dokumentační středisko 1948–1989. Současně s darovací smlouvou byla podepsána smlouva o spolupráci, podle níž středisko spolu s referátem Historického muzea zpracovává a zpřístupňuje darovaný sbírkový a knižní fond. Uvedené smlouvy nahradily smlouvu o spolupráci mezi ČSDS a Národním muzeem z května 2002.

Sbírkový a knižní fond ČSDS, který je nyní ve vlastnictví a správě Národního muzea, zůstává uložen v prostorách Národního muzea v budově Ministerstva zahraničních věcí ČR, kam byl v roce 2002 přestěhován a kde sídlí ČSDS.

Veřejnost byla se smluvním dílem seznámena na slavnostním večeru, který se konal 13. října 2003 v Národním muzeu symbolicky jako součást programu Měsíce česko-slovenské vzájemnosti. Kromě představitelů obou institucí promluvili na slavnostním večeru předseda Senátu PČR Petr Pithart a ministři kultury České republiky a Slovenské republiky Pavel Dostál a Rudolf Chmel.

II.

V roce 2003 pokračovala třetím rokem realizace čtyřletého projektu Odborné zpracování knižních, časopiseckých, archivních a dokumentárních sbírek ČSDS, jejich inventarizační prezentace a zpřístupnění pro vědecký výzkum a všestranné veřejné využití. Základní objem prací na uspořádání sbírek a jejich inventarizaci odpovídal také v roce 2003 rámcovému pracovnímu harmonogramu. Pro rok 2003 byla na projekt poskytnuta neinvestiční účelová dotace v celkové výši 643 tisíc Kč.

III.

Realizace projektu Československý exil 1948–1989: osobnosti, organizace, instituce (řešitelem projektu je Vilém Prečan). Na tento projekt získalo ČSDS v soutěži Grantové agentury ČR tříletý grant na léta 2003–2005; grant na rok 2003 činil 650 tisíc Kč. Cílem projektu je pokračovat v systematickém shromažďování a studiu pramenů k dějinám československého politického a kulturního exilu, který působil v zemích Západu v letech 1948–1989 v kontextu konfliktů studené války a v korelaci s dynamikou vývoje komunistického systému v Československu; analyzovat struktury exilu a aktivity exilových organizací, institucí a osobností a připravit encyklopedickou příručku, tematické edice pramenů a studie k stěžejním otázkám exilové problematiky, mj. ke

spolupráci exilových seskupení a domácí opozice při vytváření podmínek pro obnovení demokracie Československu.

V roce 2003 pokračovaly práce na hesláři Encyklopedie československého exilu. Byl upřesněn tematický a časový záběr encyklopedie v tom smyslu, že do ní budou zahrnuty také údaje o politické emigraci v letech 1945–48. Podařilo se získat partnera pro zpracování slovenských hesel encyklopedie (Slovenská národní knižnica v Martině). Byl zpracován dotazník k rozsáhlé anketní akci, která má pomoci získat údaje pro encyklopedii.

Byla provedena generální revize databáze pro příručku České a slovenské knihy v exilu: bibliografie 1948–1989, kterou sestavila Ludmila Šeflová, a připravena sazba bibliografie, která obsahuje údaje o zhruba devíti tisících knižních titulech. (Poslední revize a autorská korektura budou ukončeny na jaře 2004.)

Koncem roku 2003 byl ke spolupráci na exilovém projektu nově získán Dušan Havlíček, který už delší dobu zpracovává analýzu exilového časopisu *Listy za léta 1971–1989* a zabývá se především tematickým a autorským profilem časopisu. Součástí studie je výbor textů otištěných v časopise. ČSDS zamýšlí vydat práci v ediční řadě Dokumentace československého exilu.

Řešitel projektu připravil v roce 2003 referáty pro tyto vědecké konference:

- o kulturních stycích přes hranice bloku v éře studené války (Ženeva, září 2003); referát na téma Mezinárodní solidarita s nezávislými československými historiky v 70. a 80. letech;
- Věda v exilu (Praha, 11.–12.11.03): Exil a nezávislí historici v 70. a 80. letech;
- Exil und Emigration 1933–1989 (Praha, 13.–14.03): Současný stav bádání na dějinách československého exilu 1948–1989. (Všechny tři referáty budou publikovány v průběhu roku 2004 anglicky nebo německy.)

Řešitel se dále zúčastnil pracovní konference o česko-slovensko-americkém archivním materiálu a jeho uložení (Working Conference on Czech and Slovak-American archival materials and their preservation, Washington, 22.–23.11.2003), organizované velvyslanci České a Slovenské republiky.

Dílní výsledky práce na projektu jsou dále uvedeny v oddílu Přírůstky sbírek ČSDS a Výsledky inventarizace a katalogizace sbírek.

IV.

Na základě individuálního dojednání středisko průběžně poskytovalo domácím a zahraničním odborným badatelům studijní materiál ze všech, i dosud nezkatalogizovaných sbírek, pokud to neodporuje platným zákonným ustanovením o ochraně osobnosti.

V.

ČSSD poskytovalo expertní služby týkající se zpřístupňování pramenů k dějinám komunistické éry, zejména k dějinám disentu, nezávislého myšlení a samovydavatelství a k represivním aktivitám komunistických aparátů doma i v zahraničí.

VI.

ČSDS spolupracovalo s německou institucí Zeitgeschichtliches Forum Leipzig na přípravě výstavy »Deutsche–Tschechen–Slowaken: Nähe und Ferne«, a to konzultačně, expertízou scénáře výstavy a zapůjčkou exponátů. (Výstava byla otevřena 17. březnu 2004.)

VII.

Byl zpracován definitivní rukopis Ročenky ČSDS 2003. (Ročenka vychází v červnu 2004.)

VIII.

V závěru roku 2003 byly započaty práce na přípravě nového výzkumného projektu Helsinský proces a zhroutilí komunismu.

IX.

Přírůstky sbírek ČSDS v roce 2003

Sbírký se rozšiřovaly jednak akvizicemi ze soukromých rukou, jednak archivním studiem v domácích a zahraničních archivech. Také knižní fond byl dále rozšiřován, jednak z darů, jednak nákupy nových knih. Fond periodik byl rovněž průběžně doplňován (mj. ze současné produkce, např. časopisy Literární noviny, Respekt, Revolver revue, Listy, Kanadské listy, Soudobé dějiny, Mosty).

Jmenovitě bylo při rozšiřování sbírek dosaženo v roce 2003 těchto výsledků:

- první část pozůstalosti Pavla Tigrida (sbírka novinových výstřižků 1990 –2003) a část korespondence z 90. let);
- pramenný materiál ministerstev zahraničních věcí V. Británie a USA k dějinám československého exilu (výsledek studijních cest v Londýně v říjnu 2003 a v USA v listopadu 2003);
- písemnosti z archivu Československého zahraničního ústavu v exilu (8 archivních krabic) od prof. I. Gaourka z Holandska;
- knihy a periodika od L. Šeflové (Groningen);
- 320 knih a 165 svazků periodik k problematice dějin NDR, demokratické revoluce 1990/1990 a sjednocení Německa; byly získány darem od berlínské nadace *Stiftung Aufarbeitung der SED-Diktatur*. (Je to nejúplnější soubor literatury a tištěných pramenů, který je k dané tématice k dispozici v knihovných v České republice;
- pokračovalo se v kopírování zvukových záznamů vysílání Radia Svobodná Evropa (z původních, archivovaných magnetofonových pásků na CD-ROM); tyto práce byly zahájeny v roce 2001. V roce 2003 bylo zkopírováno přes 700 studiových magnetofonových pásků a k předcházejícím 350 diskům přibýlo dalších 300 CD-ROM. Takto vznikla jedinečná sbírka, jejíž důležitost podtrhuje okolnost, že celý archiv RFE se postupně odváží do archivu Hoover Institution

Archives ve Stanfordu (Kalifornie). Až bude kopírování ukončeno (pravděpodobně v prvním čtvrtletí 2004), bude pořízen inventář celé sbírky;

– bylo zakoupeno 150 knižních titulů k problematice exilu a disentu;

– bylo získáno několik tisíc stran písemností od osob, které jako oběti sledování a represe získaly povolení ke studiu materiálů ze svazků býv. StB (Marie Rút Křížková, Sergej Machonin, Jan Beneš, Ivan Havel a d.), a materiály agentů StB zpřístupněné podle zákona z 8. března 2002.

X.

Výsledky inventarizace a katalogizace sbírek v roce 2003

1. Byla dokončena odborná inventarizace Archivu Čs. sociálně demokratické strany v exilu (tzv. Švýcarský archiv doplněný o mikrofilmy pozůstalosti Blažeje Vilíma uložené v British Library v Londýně). Celá sbírka je nyní nově uspořádána a uložena ve 40 archivních kartonech. Komentovaný katalog připravený historikem Františkem Svátkem bude později připraven k publikaci spolu s ukázkami některých důležitých dokumentů.

2. Byl pořízen katalog 110 samizdatových periodik podle stavu ve sbírkách ČSDS k 30. říjnu 2003.

3. Byl zpracován katalog 157 titulů exilových periodik ČSDS podle stavu ve sbírkách ČSDS k 30. říjnu 2003.

4. Byla provedena revize fondu samizdatových »knih« a připraven příslušný katalog. Obsahuje 1350 titulů.

5. Byl sestaven předběžný seznam autorů nezávislé literatury, aktivistů nezávislých občanských iniciativ a exilu a dalších osobností, pro které se zpracují osobní složky. Předběžný seznam, který se stále doplňuje a zpřesňuje, obsahuje 546 položek.

6. Pokračovalo se ve zpracování rozsáhlé sbírky Charta 77. Inventář bude pořízen pravděpodobně v roce 2004.

7. Spolu s tím, jak se pořizoval regálový systém knihovny, byl předběžně uspořádán fond cizojazyčné literatury o evropském komunismu, disentu a opozičních hnutích. (Katalogizace fondu je plánována na rok 2004.)

XI.

Partnerské a spolupracující instituce

Národní muzeum v Praze; Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze; Centrum československých exilových studií, Palackého Univerzita, Olomouc; Libri prohibiti, Praha; Občanské sdružení Archivy, Praha.

Ústav politických vied SAV, Bratislava; Slovenská národná knižnica, Martin.

Mitteuropazentrum für Staats-, Wirtschafts- und Kulturwissenschaften an der TU Dresden, Forschungsstelle Osteuropa, Universität Bremen; Stiftung Aufarbeitung der SED-Diktatur, Berlin; Zeitgeschichtliches Forum, Leipzig; Open Society Archiv, Budapešť; Radio Free Europe/Radio Liberty, Inc., Washington; National Security Archive, Washington.

(Zpráva byla projednána a schválena ke zveřejnění na zasedání správní rady ČSDS 22. června 2004.)